

# דף כא.-כא: דף השבוע

כא.

ענינא דהלכתא

(ח) בע' כמה שו"ת אגרות משה בעניני לימודי חול  
(ט) בע' אופנים לתת צדקה

ענינא דאגדתא

(י) בע' גודל נתינת הצדקה  
(יא) בע' אם עדיף גם זו לטובה או כל מאן דעביד וכו'  
(יב) בע' איתחזי להו בחילמא  
(יג) בע' חבלי משיח בחו"ל

(א) בע' מלאכלי השרת

(ב) בע' הסכנה דגודא רעיעא

(ג) בע' אילפא

(ד) בע' איכא מותנא בחזירי

(ה) בע' אם גבירה לוקה

(ו) בע' אבא אומנא

ביתר עיון

(ז) בע' גדרו של מצוה לקיים דברי המת

דף השבוע לימוד מסכת תענית מוקדש

לע"נ נעכא גיטל בת שמואל הירש הלוי ע"ה

Sign up to receive these valuable *marei m'komos* at [www.dafaweek.org](http://www.dafaweek.org)

להערות קושיות וטעיות [AsherMillman@gmail.com](mailto:AsherMillman@gmail.com)

## ד) בע' איכא מותנא בחזירי

1) תד"ה אמרו- מכאן נראה שאם יהיה דבר על עובדי כוכבים שיש לחוש ויש להתענות דהא הכא חזינן דגזר תעניתא מדבר שהיה בחזירין משום דדמו מעייהו לבני אדם וכל שכן דנכרים דדמו לישראל.

2) חידושי הריטבא שם- ויש למדין מכאן שמתריעים על מותנא דגוים דלא גרע מחזירי וטפי חשיבי ישראל וגוים מין אחד, ויש אומרים דשאני חזירי דדינייהו דכולהו חיות בתר דאינשי גריר וכיון דכן וחזירי דמו לאינשי חיישינן שהדין אף בבני אדם, אבל גוים חלקו רשות לעצמם ואף על פי שהם מין אחד עניני גזירתם חלוקה לעצמם ובתרי דיני אינון מתדנין, והלשון הראשון נראה יותר.

3) המאירי שם- מכה המשלחת במין אחד אין אומרים שתהא משלחת בכל המינים מעתה אם נשתלח דבר באחד מן המינים שבבהמות אין מתענים בכך שאין מן הדבר שבהם חשש לאדם ומי"מ ישראל הדרים בין עובדי האלילים ושאנים מאמינים במציאות האלה אף על פי שהם אצלנו כבהמות הואיל ובגופם מיהא אין הבדל בין זה לזה מתענים וזהו שאמרו איכא מותנא בחזירי כמו שאמרו בדרש את החזיר זו מלכות הרשעה ולמה נקרא שמה חזיר שעתיד הב"ה להחזירו לנו וכן דוד אמר חזיר מיער ואמרו דדמו מעיניהו לאינשי ר"ל כלל גופם ומה שאמר לאינשי הוא כאמרו ונתת לאמתך זרע אנשים<sup>1</sup> ואם תפרשה כפשוטה<sup>2</sup> של משמעה נראה שאינה הלכה שלא ראיתי לשום פוסק שהביאה ומי"מ לענין באור י"מ דדמו מעיניהו לאינשי שאין להם כרס הפנימי כדרך בני אדם ויש לחוש שאותה סבה הגורמת הפסד לחזירים הוא ג"כ סבה לבני אדם.

4) שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקעו סעיף ג- ואם היה דבר בחזירים, מתענין, מפני שמעיהם דומים לשל בני אדם; וכל שכן אם היה דבר בעכו"ם ולא בישראל, שמתענים.

## ה) בע' אם גבירה לוקה

1) מלאכת שלמה מסכת תענית פרק ג- משמע בגמ' דדבר לא הוא מכה מהלכת אלא היכא דשיירות מצויות מאותה העיר שהדבר בה ודוקא מח"ל לחי"ל אבל מא"י לחי"ל מתענין אף על פי שאין שיירות מצויות משום טעמא דאם גבירה לוקה שפחה לא כ"ש ופי' הר"ן ז"ל דוקא כשהמכה של הדבר בכל א"י אז מתענין גם בח"ל מטעמא דאמרן אבל אם היתה במקצתה השאר מתריעין ומתענין מפני שהיא מכה מהלכת אבל בחי"ל ואפי' סוריא אין מתענין כלל ולא מתריעין דהא איכא גבירה דאינה לוקה ושפחה תנצל עם הנצולים ע"כ, מלות הרי זה דבר פחות מכאן אין זה דבר מחקס הה"ר יהוסף ז"ל.

2) מהרש"א שם- אם גבירה לוקה שפחה לכ"ש כו'. איי מקרי גבירתה לגבי חו"ל כמפורש פ"ק בכמה דברים איי נבראת תחלה כו' והקב"ה בעצמו משקה אותה ושותה תחלה מי גשמים ע"ש.

## א) בע' מלאכלי השרת

1) מהרש"א שם- אתו מלאכי השרת כו'. והיינו שני כתות מלאכי השרת המיימינים והמשמאילים כמ"ש בכמה מקומות שני מ"ה המלוין לו לאדם אחד טוב מצד המיימינים ואחד רע מצד המשמאילים ולזה האחד מלאך רע כשישבו אילפא ור"י תחת גודא רעוע הזכיר עונותם:

2) שו"ת שלמת חיים עניינים שונים סימן רכ- בגמ' תענית (כ"א ע"א) בתרי מלאכי השרת דאמר חד לחבריה נקטלינהו. יש לעורר דאין להקשות איך הותר להם לשפוך דם, מאחר דלא נצטוו, דלא ניתנה להם התורה ולא שייך גבייהו שום איסור... תשובה: המלאכים לא עשו מעשה וכנראה לא באו כי אם להוכיחם וכו'.

## ב) בע' הסכנה דגודא רעיעא

גבורת ארי שם- אותבי תותי גודא רעועה. ואף על גב דאמר לעיל אל יעמוד אדם במקום סכנה ורב ושמואל לא הוי חלפי תותי אשישא רעוע מהאי טעמא כל שכן להתעכב ולכרוך ריפתא תותה. צריך לומר דלא אסקי אדעתייהו דההוא גודא רעועה היתה.

## ג) בע' אילפא

1) דרך חיים על אבות פרק ו משנה ד- כך היא דרכה של תורה וכו'. ומהא דאמר רבא (ברכות ל"ה ע"א) במטותא מנייכי לא תיתי ביה מדרשא ביומי דניסן וביומי דתשרי וכו' משמע דיש לאדם לבטל מתורתו בשביל פרנסתו, וכאן משמע כך דרכה של תורה דאפילו אם אין לו לאכול רק פת לא יבטל התורה. אין זה קשיא דהא בלאו הכי קשיא דפי' סדר תענית (כ"א ע"א) קאמר דאלפא ור' יוחנן... משמע דאין לו לבטל תורה בשביל חיי שעה. וצריך לחלק דודאי היכא שיש קצבה לבטולו דהיינו חודש אחד או שנים יש לו לבטל תורתו, אבל היכא שאין קצבה לבטולו בודאי אין לו לבטל. ומ"ש אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב וכו'.

2) מהרש"א שם- תלא נפשיה באסקריא דספינתא כו'. ע"פ מ"ש במסכת עירובין לא מעבר לים היא לא בסחרנים היא ולזה רמז להם גם שהייתי סוחר לא שכחתי גירסת.

<sup>2</sup> דהיינו כשאר ראשונים.

<sup>1</sup> יוצא מדבריו להלכה כשיטת התוס' והריטב"א אכן לאו מטעם דלפי טעמים הוי ק"ו מחזיר אכן לפי המאירי זה גופא כוונת הגמ'.

3) פתח עיניים שם- **אם גבירה לוקה וכו' כתבו התוס' פירוש זו ארץ ישראל וצריך לדעת מאי קמ"ל**. ואפשר לומר להתוס' אתו לאשמועינן דלא תימא דאי איכא עיירות א"י המפסיקות לית לן בה לז"א זו א"י דכיון דאיכא צריך לגזור זולתי היכא דיש עיר מבבל דמפסיק. וזכורני דבימי חרפי כתבתי איזה דרכים ונאבדה הכתיבה.

#### ו) בע' אבא אומנא

1) מהרש"א שם- משום דאבא אומנא א"ל לא מצית עבדי כו'. נראה לפרש דהוה חלשא דעתיה דאביי ובעי לידע בעובדי דאבא אומנא שהם טפי מעובדיה ורצה הוא ג"כ לעשות כן וא"ל דלא מצית למיעבד כעובדיה כו' ובהכי נייחא דעתיה דאביי כיון דלא היה אפשר לו להיות אומנא שהוא היה ראש הישיבה.<sup>3</sup>

2) שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן נד- עכ"פ לרופאים אחרים הוא מעשה איסור להרמב"ם מדאורייתא ולרמב"ן מדרבנן, אך שמתרין מטעם שאינו דרך חיבת ביאה ובעבידתייהו טרידי, ועיין בתענית בעובדא דאבא אומנא דלא סמך על הא דבעבידתייהו טרידי והיה מקיז דם לנשים באופן שלא היה מסתכל בה ולא נוגע בה, ואף שהוא מדת חסידות מ"מ אם לא היה שום חשש לא היה שייך מדת חסידות בזה, ולא היה זוכה שבביל חומרת דבר שאין לזה טעם וצורך למישדר ליה שלמא ממתבתא דרקיעא כל יומא.

#### ביתר עיין

#### ז) בע' גדרו של מצוה לקיים דברי המת<sup>4</sup>

1) מחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה סימן כט- והולך בבריא לאו כזכי דמי, ומיהו אם מת הרי זה זכה מיד בה ואפילו אם מת המקבל קודם שיגיע לידו דמשעת מית' הנותן זכה בו המקבל משום מצוה לקיים דברי המת והכי איתא בפ"ק דגיטין, **נראה מזה דמשום מצוה לקיים דברי המת זכה זה בה מיד**. אבל הר"ן ז"ל כתב בפ"ק דגיטין דני"מ בין מש"מ למצוה לקיים דברי המת היכא דהיתומים קטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, **נראה דמשום מצוה לקיים דברי המת אינו אלא שמחוייבים לקיים דבריו** וכן כתב המרדכי בפרק מי שמת

<sup>3</sup> ומבואר מכאן חידוש דבפרט אחד היה אבא אומנא שהיה בעל מלאכה, יוכל להשיג מעלה יותר מאביי שהיה ראש ישיבה.

<sup>4</sup> העיקר סוגיא הוא בגיטין יג. אכן רק הובא כאן מקצת מראה מקומות לפתוח את הבני מעיים לסוגיא זו.

<sup>5</sup> וצדדים אלו הם דברי התורת גיטין והקוב"ש.

<sup>6</sup> מבואר מדבריו דדין זה של מצוה לקיים דברי המת אינו אלא מצוה בעלמא ואין על המקבל קנין עליו.

<sup>7</sup> וזהו גופא תירץ התורת גיטין שלא כדברי הראשונים האלו.

<sup>8</sup> וזהו צד שלישי בדין זה. ובנוסף אחר מרשימות שיעורים "אולם חילוק יש במיתתה מפלת בין מתנת שכיב מרע למצוה לקיים דברי המת. שבמתנת שכיב מרע מיתת השכיב מרע

בשם רבינו שמחה ז"ל דאע"ג דמצוה לקיים דברי המת, מיהו המקבל מתנה לא זכה עד שתבא לידו אלא שכופין לתת למקבל בין היורשים בין השליש, אבל אם מת לא יתנו ליורשיו.<sup>5</sup>

2) תורת גיטין מסכת גיטין יג. אבל אם נאמר שהוא מצוה<sup>6</sup> [ולא קנין] וכו' א"א לבי"ד ליתן כלל כיון דאין הדבר נעשה של המקבל כלל רק על היורשין לקיים משום מצוה והבי"ד יכולין לכופו היורשין עד שתצא נפשו עד שיקיימו המצוה ויתנו בעצמן וקודם שנותנין היורשין אין הדבר נעשה של המקבל ואם קידש בו אשה אינה מקודשת דאינו שלו קודם שיתנו לו היורשין.

3) קובץ שעורים בבא בתרא אות תקמא- **מקושייתם מוכח דס"ל, דמצוה לקיים ד"ה עושה קנין**, דאי נימא דאינה אלא מצוה, לא הקשו כלום.<sup>7</sup>

4) שיעורי ר' שמואל מסכת גיטין דף יד עמוד ב- והנראה בזה, דהן אמנם מצוה לקיים דה"מ לא הוי קנין, מ"מ לא הויה מצוה לשמים גרידא, והמקבל הוא רק ההיכי תימצי של קיום המצוה, אלא היא מצוה ממונית לחבירו, וכשצוה לתת לפלוני קיבל הלה זכות לקבל הדבר מצד המצוה, והגם דאינו זכות ממון, מ"מ כיון דהמצוה היא לתת לו הרי הוא בע"ד ויש לו זכות תביעה על הממון וכו'.<sup>8</sup> **ומצאנו כה"ג גבי חזרת ריבית קצוצה**, דכתבו רוב הראשונים (ע"י בנמ"י ריש פרק איזהו נשך) דלא הוי חוב ממון אלא שכופין אותו לקיים את המצוה, ומיה"ט פסק בשו"ע יו"ד ס"י קס"א סעי' ה' דכופין ומכין אותו עד שתצא נפשו אבל אין בי"ד יורדין לנכסיו ומ"מ פסק בחו"מ ס"י פ"ב סעי' י' דאם תובע הלוה שהמלוה הוציא ממנו ריבית קצוצה וכפר המלוה ישבע היסת (ע"ש בש"ך ס"ק כ"ג) וכ"כ הרשב"א דה"ה אם הודה המלוה במקצת חייב שבועת מודה במקצת, אעפ"י דס"ל להרשב"א דאין יורדין לנכסיו. **ומבואר מזה דהלוה חשיב בע"ד ויש לו זכות תביעה על חזרת הריבית, והגם דאי"ז חוב ממון אלא מצוה בעלמא, מ"מ כיון דהוי מצוה ממונית אליו ויש לו דין לקבל את הממון הרי הוא חשוב בע"ד ויש לו זכות תביעה על זה, ומחייב שבועה בתביעתו.**

#### עינא דהלכתא

#### ח) בע' כמה שו"ת אגרות משה בעניני לימודי חול<sup>9</sup>

1) שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן פב

איסור לבטל מלימוד התורה לעסוק בלימודי חול בע"ה מע"כ ידידנו וחברים בדעה ובהעבודה להרביץ תורה בישראל גם במדינה זו שהיתה רפויה בלמוד התורה, ה"ה ראשי

מפלת את הנכסים להקנותם להמקבל המתנה, ושלו הם לגמרי אף לקדש את האשה; ובמצוה לקיים דברי המת אין הנכסים נקנים לאחר מיתת המצווה, למקבל, עד שהיורשים נותנים אותם לו. אך אין לפרש שמצוה לקיים דברי המת היא רק מצוה בעלמא על היורשים לתת את הנכסים להמקבל, דא"כ אין מקום למיתה מפלת. אלא נראה שבמצוה לקיים דברי המת מיתה מפלת לפעול שעבוד והתחייבות ממונית על היורשים לתת את הנכסים להמקבל. ולפי"ז צ"ל שיש בכח מיתה מפלת להטיל שעבודים ולא רק לפעול קנין בעין.<sup>9</sup>

<sup>9</sup> ואף שאין רגיל להביא בספר זה כמה תשובות ארוכות אכן כיון שמדברים אלו נוכל להשיג כמה חביבות התורה ודיניה משר התורה של דור העבר וצ"ל הובא כאן.

המתבטות והמנהלים להגדיל תורה ולהאדירה עד ביאת הגואל במהרה שלמכון יסגא.

הנה ידוע לעולם התורה מה שדברתי הרבה פעמים לפני בני התורה בענין למודי חול אשר לבני תורה וגם לבני הישיבות הקדושות אשר ראוי להתגדל שם בתורה וביראת ה' טהורה הרי עצם למודי חול אף כשליכא למודי כפירה וגם לא תערובות נשים, **הוא איסור דמניחין חיי עולם שהוא איסור אף לאחר שנתגדלו בתורה במדרגה גדולה, עיין בתענית דף כ"א ע"א בעובדא דר' יוחנן ואילפא מתרי מלאכי השרת עיין שם, ואף שהיה שם לזמן קצר ולהכרח פרנסתו שהיו עניים גדולים להחיות עצמן ובני ביתם שמטעם זה לא נענש אילפא, אבל לבחורים ואברכים צעירים שעדיין לא למדו כל הצורך ובה שיכניסו עצמן ללמודי חול הרי לא שייך שיגיעו למדרגת ת"ח שידוע התורה בדור הזה דצריך לזה כל כחות הנפש שחננו השי"ת בדעת ובהבנת הדברים, ויבזבזו כחותיו גם ללמודי חול, ובמשך הזמן יעשו למודי החול אצלו עיקר בהכרח כי הרי כח עצת היצר שבשביל זה התחילו לבטל למוד התורה וללמד למודי החול באיזה משך זמן יאמר לו אחרי עבור קצת זמן שצריך יותר זמן ללמודי חול אם אתה חושב להתפרנס, ואפילו בלא זה לא שייך להתגדל בתורה ואפילו להיות קצת תלמיד חכם ובן תורה אי אפשר בגזילת הזמן וגזילת העמילות בכשרונותיו מתורה ללמודי החול, ותחת להתגדל ירד מטה מטה, ובפרט שברור שאחרי שיתעסק כבר בלמודי חול כשיראה שאלו שהולכין לקאלעדז דהמדינה מצליחין יותר בשלימותן מכפי שהן מצליחין ילכו לבתי ספר (לסקולט) דהמדינה שיש שם כל התועבות שבעולם, בעצת היצר שהוא רק לזמן קטן, והוא לא יתקלקל שם, אשר כל אחד מבין ויודע שאינו כן, אבל אין שיהיה לא שייך שיהיה אף בן תורה וכ"ש שלא שייך שיעשה תלמיד חכם. וגם כל בן תורה ולומד בישיבות הקדושות צריך להשים אל לבו חורבן התורה הגדול שנעשה בעולם שהוא חיוב גדול על כל לומדי תורה בהישיבות שישתדלו להיות גדולי תורה והוראה ויראי שמים תחתם שזה ענין מוכרח לכל קהל ישראל.**

**סוף דבר הוא פשוט שאף ששתיקין ואין אומרין זה לכלל ישראל ואף לא לאלו השומרים תורת השי"ת הוא דבר האסור לבני תורה ובני ישיבות אשר כל אחד יכול להתגדל בתורה ולגזול הזמן והעמילות בהכשרונות מלמודי תורה ללמודי חול. ובדבר ענין פרנסה כבר ידוע כמדומני מה שאמרתי איזה פעמים שזהו עצת רשעים שהוזכר בריש תהלים, וכפי שאיתא בתענית שם /דף כ"א/ איכא ע"ז גם עונש גדול ח"ו ולהשומעים שלא לעזוב למוד התורה כלל אף לא לשעה יתברכו בהצלחה בתורה כרצונם וגם בכל עניני הגוף בכל הברכות. משה פיינשטיין.**

2) שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן פא

יסוד ישיבות תיכוניות ביוראפ /באירופה/ בע"ה ע"ח כסלו תשל"ח נוא יארק מע"כ מנהלי הקהילה... שלמכון יסגא לעלם.

הנה בדבר ענין יסוד ישיבות שנקראים תיכוניים, היינו שלומדים שם עם התלמידים גם למודי חול במדינות יוראפ, שידוע שיש מקומות ואופנים שהוא מוכרח מצד מצב החינוך שאי אפשר בלא זה מאיזה טעם שיהיה, אם מצד ההורים אם מצד התלמידים שאם לא יהיו למודי חול תחת השגחת יראי השי"ת וראשי הישיבה איזה זמן קצר, ילכו לגמרי לבתי ספר המדינה אשר הוא כהסרה לגמרי מעם ה' ומתורתנו הקדושה, ואם ילמדו במוסד ישיבה תיכונית תחת השגחת ראשי הישיבה

ויראי השי"ת ורק זמן קצר אחרי למוד שעות הרבה ביום בלמוד התורה ילמדו למודי חול, יהיו בני תורה ויראי השי"ת. ויש מקומות שאין שום צורך בזה אשר ודאי אסור ליסד שם ישיבות תיכוניים, ואפילו אם יש צורך לאיזה תלמידים מועטים אין ליסד. ולכן אין בידנו מרחוק המקום להורות בדבר הזה החמור מאד כדיני נפשות, ורק מרא דאתרא יודע להחליט בזה הוראתו, וגם המרא דאתרא שידוע מצב המקום והוא ראוי להורות בזה מצד גדלותו בתורה וגדלותו ביראת ה' טהורה, יש לו להתחשב עם מקומות הסמוכים שאין צריכים לזה שלא יסמכו על היתר מקום זה ויהיה הקלקול יותר מהתיקון. הכו"ח למען האמת ולמען כבוד התורה ולמען השלום, משה פיינשטיין.

3) שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לה

אבל הא הובטחנו מהשי"ת שהתורה לא תשכח מפי זרע דישראל, שלכן בחסדו הגדול נמצאים בהישיבות תלמידים שרוצים בתורת השי"ת ולעסוק בה בדיעה האמיתית, שזה צריך להיות כל עיסוקם בחיים. וללמוד מרבותיהם איך שצריך בן תורה להתנהג בדרך הישר והטוב בעיני אלקים ואדם. **אבל מאד צריך לזיזו במדינה זו אשר אף בישיבות שעיקרם ותכליתם הוא רק לימוד התורה מוכרחים ללמוד גם לימודי חול, שלא יביא זה לטעות ולחשוב גם על אלו הלימודים שהם עיקר, ויבואו מזה ח"ו להתרשל מלימוד התורה ומהנהגה הישרה. אלא ידעו שלימודי החול הם דברים טפלים שמוכרחים ללמדם, וישתמשו בהם כשיגדלו לפרנסה וכדומה, כדי שיהיו לטבחות ולרקחות לבני התורה, ולא ח"ו להיפוך.**

4) שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו

. בחורים המבקשים לעזוב את הישיבה וללמוד במכללה כדי להכין עצמם ללימודי רפואה, אם להשפיע עליהם שישארו בישיבה

הנה ודאי טוב מה שכתר"ה משתדל בעניין מה שהתלמידים אחר שגמרו בהישיבה את לימודי החול שלהם, שעדיין הם בני י"ז בערך, רוצים לעזוב את הישיבה בהסתת היצר כאילו שצריכים כבר לדאוג לפרנסתם. והוא משום שהפרנסה דשייך שיהיה להם גם מענייני תורה כמלמד ורב אין להם בזה סיפוק הנפש, ואף לא בפרנסה ממחשב (קאמפיוטער) וכדומה ג"כ לא יהיו שבעי רצון, ורק מפרנסת חכמת הרפואה וכדומה רוצים. שבשביל זה צריכים הכנה גדולה, לילך למכללה (קאלעדז) תחילה, שיהיה יחד עם לימוד הרפואה וכדומה - שהוא משך עשר שנים ויותר.

הנה כבר אמרתי בפירושו עצת רשעים, שהקרא (תהלים א' א') אומר אשרי האיש, על זה שלא הלך בעצת רשעים. משום ששום אדם לא נעשה רשע פתאום, אלא בתחילה הולך בעצה שלהם, לדאוג לעניין פרנסה אף שעדיין לא הגיע זמנו לדאגה כזו, שיש לו כל טוב בבית אביו. וגם עבור אביו הוא יותר נקל לפרנסו, כי אין צריך להוציא על זה כמעט כלום. ומכל מקום דואג לפרנסתו בשביל עצת רשעים, היינו במה שמוצאים בדברי חז"ל שאין לסמוך על הנס. ומחמירים בזה טובא, לומר שלא די לדאוג על זה לכשיצטרך לדאוג עבור זה - שהוא אחר שכבר ישא אשה - שהרבה פרנסות יש להקב"ה בעולם שברא, גם בלא ניסים אלא בדרך הטבע, וכאשר רואה כל אדם ואפילו נערים וגם ילדים, ואין צורך לזה לשום הכנה כדאמר רבי נהוראי בסוף קידושין (פ"ב ע"א) מניח אני כל אומנות שבעולם

ואיני מלמד את בני אלא תורה. ואפילו להחולקים עליו ומחייבין ללמד לבניהם אומנות, (כבברייתא בקידושין כ"ט ע"א, האב חייב בבנו וכו' וללמדו אומנות, רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו ליסטות. ובקידושין שם דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה וכו' מחטא דתלמיותא, ובקידושין פ"ב ע"ב בברייתא הוא דעת רבי מאיר), אין מחייבין ללמד להם אומנות שלפי דעתם ויכול להתעשר מזה. ולא רק מחמת שאין מחייבין ליותר - דעל זה יאמרו האבות שמצד אהבתם להבנים רוצים ללמדם אומנות שגם מעשרת - ולכן מסיק ר"מ (בברייתא בקידושין שם, לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקיה וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו, שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא למי שהעושר שלו וכו') שמחשבה זו היא שקר. דאין אומנות שאין בה עניות ועשירות, שלא עניות מן האומנות ולא עשירות מן האומנות, אלא הכל לפי זכותו, שלכן צריך להתפלל למי שהעושר והנכסים שלו.

וללימוד אומנות נקיה וקלה אין צורך בחסד השי"ת במדינה זו להרבה זמן, ואדרבה במדינה זו, ואף בכל העולם, כמעט כל העשירים נעשו שלא משום לימוד איזה חכמה, לא רפואה ולא הנדסה (אינזינערע) ולא אף חכמת החשבון. ואף אלו שהיו חכמים באיזה מקצוע, לא נתוסף להן בשביל חכמתם אף לא פרוטה אחת יותר משאר עשירים. אלא הוא רק ממתנת הקדוש ברוך הוא לפי זכותו ולפי מזלו, עיין בתוס' שם (פ"ב ע"א ד"ה אלא לפי זכותו, פירוש לפי מזלו, דבני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא בזולא תליא מילתא). וכל זמן שהן לומדין בישיבה עדיין יש להם לרוב התלמידים רצון להיות תלמיד חכם. ובי"ה כבר נמצאו הרבה תלמידים שאין רוצים בשום אופן להניח לימודם בהישיבה, אפילו כשאבותיהן אין רוצים, ובאים לשאול אם יש להן חיוב מצד כיבוד אב - שפשוט שליכא, וכעובדא דר' אליעזר בן הורקנוס (בפרקי דרבי אליעזר ריש פרק א' מעשה בר' אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשין הרבה וכו', אמר לו אביו מפני מה אתה בוכה וכו', אמר לו איני בוכה אלא שאני מבקש ללמוד תורה. אמר לו והרי בן שמנה ועשרים שנה אתה ואתה מבקש ללמוד תורה, אלא קח לך אשה והוליד בנים ואתה מוליכין לבית הספר וכו'. עמד ועלה לו אל ירושלים אצל רבן יוחנן בן זכאי וכו', עמד ולמדו תורה. ובסגנון אחר הוא בבראשית רבה פרשה מ"ב, א', ובתנחומא הישן פרשת לך לך סימן י' ד"ה מעשה ברבי אליעזר).

וסיפוק הנפש, לא מובן כלל מה שייך זה לענייני פרנסה ודברים גשמיים, ששייך רק לעניינים רוחניים בלימוד וידיעת התורה ובמעשים רצויים ונכונים שמהם שייך שיהיה עניין סיפוק הנפש, אבל לענייני פרנסה הוא עניין גופני. אלא ברור שבא זה ממה שלא היו לאלו כלל אהבה וחשק ללימוד התורה. ואף אם בהישיבה למדו בטוב, הוא רק שבטבעם הם תלמידים שצייתי להרב שלהם בשעה שלומדים מה שמלמד להם, אבל לא מצד שלימוד זה הוא לימוד התורה שהוא עיקר כל חיינו, ורק זה הוא תכלית שלנו. שלכן אין להם סיפוק הנפש בלימוד התורה אלא בלימודים אחרים, מפני שבלא שילמוד אותם לא יקבלוהו ללמדו חכמת הרפואה והנדסה וכדומה. אף שלימודים ההם מצד עצמן אינו נותן להם סיפוק הנפש.

ולכן למעשה אם אפשר להשפיע עליהם שיישארו בישיבה ללמוד תורה ולא ידאגו בענייני פרנסה כלל, ככל אלו הרוצים ללמוד תורה, שהוא מחמת עצם לימוד התורה, צריך להשתדל

<sup>10</sup> ומבואר מדבריו דהחטא של נחום לא היה מחמת שלא זכה לתת להעני הצדקה או שהתחייב לו ולא נתן אלא דהיה גורם מיתת העני. ולפי"ז אין מעשה זה שייך למי שמאסף לדבר מיוחד כמו חתונה או ניתוח ורק למי שמאסף לצורך פרנסת עצמו כדי חיינו.

להשפיע עליו. אבל אם לא אפשר להשפיע עליו שיישאר תלמיד בישיבה - באופן שלא ידאג על פרנסתו לאחר הרבה שנים ויבטח בהקב"ה לעניין פרנסתו - אף אם אפשר להשפיע שיישאר עוד שנה ושנים, משום שלא יפסיד כלום, צריך להתבונן הרבה. דהרי כשישאר בישיבה במחשבה זו אפשר לו לקלקל לאחרים. ורק כשמכירין טבעו - שבזמן שיהיה בישיבה ילמוד כראוי כמו אם היתה כוונתו ללמוד תורה לעולם, ולא לחשוב כלל אודות מחשבות הבל שלו - יש להשפיע עליו כי אף בשביל הזמן דלימוד התורה לשנה ושנים, הא הוא דבר גדול מאד. וגם הרי אפשר שאחרי שילמוד בישיבה עוד שנה ושנים יתחזק ליבו לתורה ויישאר בן תורה לעולם.

ומה שכתב כתר"ה כדבר בטוח שאף כשילכו לקאלעדו' לא ילמדו דברים האסורים, שודאי אין לסמוך על זה. דאם היותו בישיבה לא הועילה לו שיישאר בן תורה, יש לחוש שזמן קצר אחר עזבו את הישיבה - שיהיה יחד עם חופשים וכופרים ועם נכרים ונכריות שישפיעו עליו לרעה בכל דבר, וגם הוא יותר מחשש בעלמא. אך שלמעשה אינו נוגע זה, דבכל אופן צריך להשפיע עליהו שלא ילכו מהישיבה, אלא יישארו ללמוד כראוי ולהתגדל בתורה אם אפשר. ואם לא אפשר, אין האחריות יותר על כתר"ה. אך מ"מ אם ימצא כתר"ה מי שיכול להשגיח עליו שיישאר שומר תורה ומצוות ולקבוע זמן ללימוד התורה. יש לכתר"ה לעשות זה.

#### ט) בע' אופנים לתת צדקה

1) שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רמז- מצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד, וכמה פעמים נצטוינו בה במצות עשה. ויש לא תעשה במעלים עיניו ממנו, שנאמר: לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך (דברים טו, ז). וכל המעלים עיניו ממנה נקרא בליעל, וכאילו עובד עבודת כוכבים. ומאד יש לזהר בה, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד<sup>10</sup>, כעובדא דנחום איש גז או.

2) מטה משה עמוד גמילות חסדים חלק שני במעלת הצדקה פרק ד - באיכות הצדקה - ומיד בבואו העני לידי, יתן לו מיד בלי בדיקה ובלא עיכוב, שמא ימות ברעב... ומעשה נחום איש גם זו יוכיח... על כן אמרו רבותינו ז"ל אם אמר העני פרנסוני אין בודקין אחריו אלא מאכילין אותו מיד.

3) חפץ חיים - דבר בעיתו פרק יז- ואיתא ביו"ד בסימן רמ"ז דמאוד יש להזהר במצוה זו כי אפשר שיבא לידי שפיכת דמים שימות העני המבקש אם לא יתנו לו מיד וכעובדא דנחום איש גז<sup>11</sup> (תענית כ"א) ומה מאוד צריך לזהר במצוה זו אם יודע שאפשר להגיע לפי"ז אם יתעלם עין מזה וכמה גדול עונש המאמץ את לבו בעת כזו שמלבד שעובר על מצות פתוח תפתח וגוי וחי אחיך עמך וגוי עוד עובר על לא תעמוד על דם רעד שהיא מצוה חמורה מאד שמחללין עליה שבת וכל איסורי תורה בשביל חיי נפש אחת מישראל ובענייניו נמי פעמים שנוגע לפי"ז ממש שיש איזה אנשים שהם חלושים בבריאותם והם עניים שאין להם במה לקנות מאכלות כשרות. ומ"א לא ירצו לאכול כי אנשים עברים הם ויחלשו ויתעלפו ויבואו לידי סכנה ובדאי יהיה חיי עונש מן השמים על אלו שהתעלמו עין וגרמו

<sup>11</sup> וכזה הוכחנו מדברי השו"ע דהמעשה זו היה במיוחד במצב שאם לא יתנו ימות אכן מאריך שם דאפילו בלא מצב כזה ממש יש לחשוש.

לזה. (ואפילו אנשים שלא יגיעו לידי סכנה עי"ז עכ"פ מסגפין עצמן לחיות חיי צער בפת לחם חריבה וקיתון של מים ואיך לא נשתתף בצרתם שלא לרחם עליהם) וכו'.

#### ענינא דאגדתא

#### (י) בע' גודל נתינת הצדקה

1) תורת משה דברים פרק טו ח' - די מחסורו אשר יחסר לו. אמרתי רמוז, ידוע כי אפר אילו של יצחק אבינו ע"ה צבור למעלה לפניו ית"ש ונחשב כאלו היי איברי וגידו יצחק אבינו ע"ה נשרף ודמו זרוק כידוע (ברבה ותנחומא ס"פ וירא), ומרמ"ח אבריו ושס"ה גידיו נמשכים שפע וקדושה לכל ישראל בעשותם רמ"ח עשה ושס"ה לא תעשה. והנה בצדקה מקיים נפש העני ונפשו כמעשה דבנימין הצדיק (ב"ב י"ח ע"א), וההיפך בהיפך, וידוע עובדא דנחום איש גם זו, שאמר עיני שלא חסו על עיני העני וכו' (תענית כ"א ע"א). לכן כתיב נתן תתן לו, נ'ת'ן ר"ת נפש תחת נפש, וידוע כי הדם הוא הנפש, לכן הנותן צדקה כראוי ממשיך מזריקת דם אילו של יצחק, והוה ר"ת ד"י מחסורו אשר יחסר ל"ו ד"ם אי"ל.

#### (יא) בע' אם עדיף גם זו לטובה או כל מאן דעביד וכו'

1) מהרש"א חידושי אגדות מסכת ברכות דף ס: - כוס וגוי ובשם ה' וגוי צרה ובשם ה' וגוי. בתרווייהו כתיב שם ה' שהוא רחמים דבמדת פורענות נמי שאדם חושב כן אפשר דעביד רחמנא לטב כדלקמן בעובדא דר' עקיבא דמייתי עליה והך דפרק סדר תענית (כא). בעובדא דנחום איש גם זו לטובה הוה נמי שייך לאתויי הכא ואפשר דניחא ליה לאתויי האי לישנא כל דעביד רחמנא כו' דתולה הכל בהקב"ה וק"ל.

2) מהרש"א חידושי אגדות מסכת תענית שם - גם זו לטובה כו'. כה"ג אמרי' פרק הרואה דלעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבדין מן שמיא לטב הוא ומייתי ליה התם מקראי ור"ל גם זה שנראה בעיני אדם לרעה הוא בא אפשר דמן שמים עבדין ליה לטב והתם מייתי עובדא דר' עקיבא בהכי ועי"ש בחידושי' שם ובפרק חלק.<sup>12</sup>

3) משנה שכיר שמות פרשת וארא - ונראה דמצינו בר' עקיבא שאמר [ברכות ס, ב] לעולם ירגיל אדם לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ונחום איש גם זו אמר [תענית כא, א] גם זו לטובה. והחילוק בין הני תרי לישני כמדומה שראיתי בספרים, דמדרגת נחום איש גם זו הי' יותר גדולה, דלא הי' מרגיש לעולם שום רע רק בהכל הי' רואה חסד ה', וכמסופר מהרבי ר' זושא, דהאחים הקדושים הרבי ר' שמעלקא ואחיו הקדוש ההפלא"ה בבואם בפעם ראשונה אל הרבי ר' בער בקשו ממנו שיבאר להם דברי השי"ס בברכות [ס, א] חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ופרשיי ולקבל בשמחה, ובקשו ממנו שילמדם איך לבא למדריגה זו לשמוח עם הרעה כשם ששמחים עם הטובה, והשיב להם שבבית

<sup>12</sup> ויש לחקור אם דבריו כאן סותרים את דבריו בברכות דכאן משמע דשוים אכן שם לא משמע כזה.  
<sup>13</sup> ומבואר מדבריו שלא כדברי המהרש"א בברכות.

מדרשו יושב איש אחד וזושא שמו וילכו אצלו והוא ילמדם, וכשבאו אצלו בקשו ממנו על זה, והשיב להם שהוא אינו יכול ללמד אותם זאת יען שמעולם לא הרגיש שום רע רק תמיד ראה טובות וחסדים מהשי"ת, על כן ילכו לאיש כזה שהרגיש איזה רע רח"ל ושמוח עמה הוא ילמדם זאת. ובוה הבינו היטב מאמר הנ"ל, היינו שאין להרגיש שום רע וממילא יקבלו הכל בשמחה. וזאת הי' מדרגת נחום איש גם זו, היינו שזו בעצמה הוא טובה. משא"כ בחינת ר' עקיבא הוא פחות מזה שמרגישים איזה רע ח"ו רק מאמינים שיהפך לטובה, והיינו כל מה דעביד רחמנא לטובה עביד, היינו שיבא לידי טובה. והנה מדרגת אבות הקדושים הי' בבחינת נחום איש גם זו, שמעולם לא הרגישו שום רע והכל ראו לטובה וחסדים, ועל כן לא הרהרו אחר מדותיו ית"ש וקבלו הכל בשמחה גדולה וכו'.<sup>13</sup>

4) מכתב מאליהו א' דף 12 - ידע כי ברור בלי שופ ספק, שכל מעשי ה' טובים המה מכל צד, ויש בהם אך השפעות טוב וחסד לברואים. וזו היא ההשגה שזכרו חז"ל בנחום איש גם זו, שאמר על כל דבר, אפילו מה שנראה רע ביותר: "גם זו לטוב", פ"י גם זו, שנראה לנו לרע איננו רע כלל, אלא שהוא טוב ממש - כי תכליתו טוב; והרי הוא כמו ששמחים בני האדם בנתוח אשר יצליח וירפא את האדם מחולי אשר אחריתו היה ברור כי הוא עדי אובד, כן גם זה ממש; ועוד יותר מזה. כח זה קנה לו אבינו אברהם, אשר עמד בנסיון של רעב, ועוד כמה צרות שאין דומה להם, ולא נפל לבו בקרבן, כי ידע ברור אשר אך טוב וחסד הוא, מטובו של הקב"ה, שאין גבול וקץ לטובותיו.<sup>14</sup>

#### (יב) בע' איתחזי להו בחילמא

1) מלבי"ם בראשית פרק יח כד - אולי יש. כי בזה שאין המשחית מבחין בין טוב ורע, בארו חז"ל שדוקא בין צדיק שאינו גמור ובין רשע אינו מבחין, אבל צדיקים גמורים יבחין גם המשחית. ואהרן עמד בין החיים ובין המתים ועצר המגפה. וכבר פירשו המפרשים מ"ש בסורא הוה דברא בשבבותיה דרב לא הוה דברא, סברי כ"ע משום כבודו דרב הוה, אתחזי להו בחלמא, זכותיה דרב נפיש רק משום האי גברא דהוה משאיל מרא וחצינא לבה"ק, כי כשחשבו שהוא בעבור רב חשבו שרב הוא צדיק שאינו גמור שלכן מוכרח להציל כל השכונה, כי המשחית לא יבחין אותו באשר הוא צדיק שאינו גמור, והודיעו בחלום, שזכותיה דרב נפיש ולא היה צריך להציל כל השכונה, כי גם המשחית לא היה נוגע בו באשר הוא צדיק גמור, ורק משום האי גברא דהוה שאיל מרא וחצינא, שהוא לא היה צדיק גמור והמשחית לא היה מבחין להצילו, הוכרח להציל את כל השכונה. ועי"ז טען אברהם אולי יש חמשים צדיקים שאינם צדיקים גמורים רק שהם צדיקים בתוך העיר הזאת, שלפי ערך אנשי סדום הם צדיקים, ואותם לא יבחין המשחית להצילם, אחר שאינם צ"ג, וא"כ האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה, ר"ל שהם רק צדיקים בקרבה לפי ערך אנשי סדום.

#### (יג) בע' חבלי משיח בחו"ל

<sup>14</sup> מבואר כדברי המשנה שכיר שלא כדברי המהרש"א בברכות ג"כ.

1) תשובות והנהגות כרך ד סימן שכז- ומה שמאריך במכתבו בטענה נוספת מדוע להימנע מלעלות, מפני שעתיד להיות חבלי משיח קשים בארץ ישראל שכמוהו לא נהייתה, וכן בזה"ק כתב שבדרא בתראה בני ישמעאל ששמרו מצות מילה (ואנו בעו"ה לא שמרנו כראוי ברית קודש בשלימות), יהיה להם כח ונסבול מהם הרבה ח"ו, ולכן מפקפק אם לעלות, אין בדבריו אלו ממש, וכבר אמרו חז"ל אם גבירה לוקה, דהיינו בארץ ישראל, שפחה, והיינו בגלות, לא כל שכן, והציונים למיניהם בהנהגתם יבעירו את חמת העולם כולו, ובמיוחד יגרמו לעורר שנאה כבושה לעם ישראל בכל מקומות מושבותיהם, וכשכועסים העכו"ם אין גבול לרשותם, והסכנה בחו"ל תהא אז כמו לנו כאן בארץ ישראל, ובני ישמעאל באכזריות וברי רחמנות יטילו אימה ויהרסו ח"ו בעולם, ע"ש בביאור הרב חיים ויטל זצ"ל על שיר המעלות, וכולנו תלויים בכל אופן בחסדי ה', ונצטרך לדון בשעתו מה לעשות וכל יום ויום אנו מצפים שירחם הקדוש ברוך הוא ויגאל אותנו מיד.